

g wel Bond-
en Geest, en
n in het ver-
teeren) nooit
ur (de natu-

seerende pro-
iderdeed" der
as, en in wel-
natuur) Hij
htloos.

men 't vraag-
ellen? Zeker,
r geconstitu-
een priester
wanneer hij
ook moet hij
God-en-men-
heid. En het
wordt, naar
id heeft haar
t: zeg maar:
j den Midde-
den van: met
vierde kruis-
geeft Hij den
aan Lazarus'
a altijd hoort
tem, in beide
die rondom
des Woords,
n geest (Luc.
7). Verbinte-
ste activiteit,
doen wij het
it dat is: de
eef niemand
soms wat het
dat het re-
n hier alleen,
d is Subject,
deed „zich”
Christus' Per-
sonen was, en
zal, die Per-
son „soort”
le „zich” kan
grondig, en
neer de Vol-

Priester-Lam,
gen: Spreker-
en ook
tith. 27:46
n, en belaa-
gde om het
i wederom af-
vraagd: was
zelf als Lam
it met dwaze
elfmoord, in-
et is. Ook
tst geslaag-
zelfmoord ge-
gestrekt had,

in de debat-
nen nog veel
i den Midde-
ster is, en
n. Men heeft
ar? Voor een
niemand een
en parapluie
n keer regen
r lichaam en
k de Schrift
vleesch (Heb.
zichzelf tot

Als eenvou-
K. S.

MIJN LEVEN

uwen achter-
oude onder-
den dwang
ssief: hoewel
toegela-
tes, die werk-
passief. Alle
n bezet; nie-
beteekent, en
ekt zich zon-
ar men zich
n „steil-gere-
als afgeschei-
toch mee in-
niansche ter-
sen” uit het
en ze er niet
afgod zegt:
usschen gaan

ze politiek naar alle kanten uitzwermen — de synode doet officieel niet aan regionale politiek, want „de Kerk” heeft boodschappen aangaande de Boodschap te verzorgen. — En als de synode de kans grijpt voor een dreeve bijdrage aan de internationale politiek, dan moppert de een, de ander vindt het mooi, dat er ook van „onze” zijde een „getuigenis” gegeven wordt, en — allen betalen. De lucht is vol van getuigenissen. Dat „getuigenis” in den bijbel met recht bank te maken heeft, en met rechterstoelen, dat bedenkt niemand.

De synodocratische gemeenschap, die ons uitwierp, wordt politiek ook meer en meer uiteengedreven. In de naaste kringen van wat men ten onrechte „de leiding” noemt, wint de Partij van den Arbeid sympathie. Geen wonder: men kan het ver brengen, in deze richting, wanneer men pas een hoogleraar van die groep, bij de omschrijving van kern en quintessence van één zijner boeken, hoort verzekeren, dat „het vage en algemeene religieuze besef als een soort fluïdum het menschelek zoeken en denken doortrekt”. Tegelijkertijd spant zich een deel van die groep sterker dan ooit in voor de A.R. Partij; maar het vernieuwd élan schijnt ons meestentijds niet op te komen uit verhoogde belangstelling voor haar beginselprogramma of wat dies meer zij, doch samen te hangen met een negatieve verhouding tegenover een uit anderen kerkkring opgekomen kritiek en met een positieve begeerte om een daar aan den dag getreden, meeningverschil, inzake concrete toepassing van de wet Gods in dezen, te accentueeren en aan te wakken. Tegelijkertijd evenwel weet de massa ginds niets van wat er werkelijk geschiedt, noch van wat er gedoceerd wordt aan de V.U., op het terrein juist der politiek en der sociale samenleving en der economie. Blijft in de kerk, d. w. z. houdt u aan de successie niet van leer en orde, maar van de voorkeurspersonen, roept de stem van zoo straks, óók daar; en terwijl onder hiërarchischen druk de activiteit zich inperken laat tot binnen de grenzen van hetgeen toegelaten wordt binnen het kader van het onder de bedrijven door zich snel veranderend instituut, daar wordt de afstand tusschen „leiders” en „geleiden” groter en groter. De kersteni-aansche groep wint ook; want waar de doorbraak in het front der nauwe verbondenheid van kerkelijk en politiek leven eenmaal gelukt is, daar krijgt men een schuw en woordloos zich afzetten tegen anderen, die anders denken, als maar de hand van het instituut bestaan blijft. Men heeft het instituut belast met „religieuze-zaken”; men verlangt, dat het — daargelaten dan een synode of een ander Centrum-met-vaklui — over politieke zaken zijn mond houden zal; betaalt den tweeden keer den tol aan een eindhovensche synode, dien men de eerste maal gewillig opbracht aan een Utrechtse; wie toch tegen de ééne synode „ja” zegt, en dat „ja” handhaaft in keffingen tegen scheurmakers, moet den anderen keer óók „ja” zeggen, vooral als het de scheurmakers zijn, die bezwaren inbrengen; en zoo wordt ook daar langzamerhand een vastere hoogere „leiding” geboren, die van het volk vervreemd is. En ’t middelbaar onderwijs is er inmiddels aan het verrotten. De jeugd, die straks leiding geeft, voor wedergeboren gehouden, VERGAAT.

En dan is daar ook elders, ook bij ons het uiteenloopen van de meeningen inzake politieke keuze. Wat we zelf ervan zeggen, is bekend. We zijn blij, dat de stemhushervorming weer afgeloopen is, en hopen sommige dingen rustig te kunnen bespreken straks. Voor dit moment zou ik slechts enkele dingen willen zeggen.

In de eerste plaats: laat men niet denken, dat wij uitsluitend met het probleem A.R. „vrij” kiesvereëngingen zitten, als ware dit ons eenige dilemma. Wij hebben meer dilemma's dan dit ééne. Dat de P. v. d. A. onder ons noemenswaardige belangstelling hebben zou, geloof ik niet. Of er Staatkundig Gereformeerden zijn? Ik denk van wel. De erfenis van het verleden van 1944 ging op ons over; en men weet dat ik geloof dat we daar dankbaar voor moeten zijn; het Woord zal de rest moeten doen. De Chr. Geref. Kerken zullen intusschen meer dan wij het dilemma A.R. — dan wel S.G.P. zich zien gesteld. Maar er is óók zoo iets als de Christelijke Volkspartij. Dat gaat over en voor arbeider en middenstander, lees ik. Zoo iets wordt meer vernomen. Wat mij opviel uit een biljet, dat me onder de oogen kwam, is dit: de partij pikt uit alle kerken zaadjes op. Van één candidaat lees ik: lid van de N.H. kerk; van den tweede: ouderling van de Baptistengemeente; van den derde: behoort tot de Geref. kerk (zal wel synodocraat zijn, en dus de 16 punten van 1944 in de tafelen des harten geschreven hebben). Van den vierde: lid van de Geref. kerk (onderh. art. 31 K.O.); van den vijfde: lid Herv. Kerk; van den 6e: bekend jeugdleider; van den 7e: ouderling Baptistengemeente; van den 8e: lid van de Chr. Geref. Kerk; van den 9e: lid van de Geref. kerk onderh. art. 31.

Dat beteekent dus: er is nog een andere groepeerings dan die welke eerst A.R. was en nu daaraan niet meer verbonden is, tegenover degenen die gelooven, dat zij in de A.R.-groep het nog kunnen brengen tot een goeden politieke pas.

In de tweede plaats: we zullen elkaar hierin moeten vasthouden door een rustig ingaan op de vraagpunten die aan de orde zijn. Herhaald worde: het verwondere niemand, dat we zóó kort na de vrijma-

king op dit terrein niet tegelijkertijd eenzelfde geluid geven. Misschien is die tijd wel voor altijd voorbij. Als we maar elkaar vasthouden willen bij de leer- en ontvangplaats der waarachtig principieele positie-afbakening. Zonder twist, zonder een wilsvorming, die tegen overtuigingspogingen bij voorbaat zich afgrenst. We lazen deze week een opwekking om A.R. te blijven stemmen. Wat ons daarin verwonderde, was niet de tekst, dien ik overigens niet juist acht in de omschrijving der feiten. Dien had ik al weken geleden gezien. Neen, het was 't feit, dat die tekst blijkens aankondiging op het stencil, dat later in druk gegeven is, niet mocht worden besproken, ook niet in gedeelten, in de pers. Ik vrees, dat hier de wilsvorming-tereden-tijd-der-verkiezing zóózeer begeerd werd, dat men de vrije kritiek niet tevoren aanhooren wilde. Misschien ben ik de man niet om zoo iets te vatten.

Aan alle kanten dus verwarring. Er is bij dit alles niettemin één lichtpunt: we zullen binnenkort op een enkel punt een weefsel van onklaarheid zien verscheuren. In De Bazuin, het synodocratische orgaan van „Kampen”, overgelaten aan een dominee-redacteur, lees ik, dat de komende synode een nieuwen hoogleraar in de dogmatiek zal moeten benoemen. Langer wachten heeft weinig zin. Zoo staat het er.

Prachtig. Wat? Dat ze eindelijk laten merken: die heele samenspreking is van de baan, en Oosterbeek heeft zijn dienst gedaan, en we zijn niet meer in het tijdperk, waarin de schijn wordt opgehouden alsof het met die hereeniging nog wat worden zou. De man, die op de vijf vragen van 1944 wel ja „zou” kunnen en willen zeggen, zal wel klaar staan. Een ander erbij. Men gaat vroolijk verder, en de lucht klaart op.

Het wordt ook tijd. Men durft het blijkbaar n ú wel aan, den schijn van „wachten” prijs te geven. Toen dr Brillenburg Wurth zijn inaugureele rede hield, sprak hij nog enkele woorden over een mogelijk terugkeeren van een door verraad uitgeworpen hoogleraar, — (natuurlijk zei hij het anders); in dat geval zou hij wel weer willen verdwijnen. Toen ik dat las, dacht ik alleen maar: hoe lang zal men den schijn nog ophouden? Let wel: ik zeg niet dat Brillenburg Wurth op dat oogenblik komedie speelde. Die zal ook wel slachtoffer zijn geweest van „de sfeer”. Maar ieder die wist wat er werkelijk geschiedde, begreep ook: men wil niet veranderen in de hoofdzaken. Eindelijk blijkt óók niet meer de schijn ervan gezocht te worden.

En als dan straks de tweede Kamper man gevonden is, die ook na het boek van de H. J. Schilder durft opnemen wat in synodocratisch Kampen van hem geëischt zal worden volgens 1944, plus nog de plaatsvervanger van Ridderbos, dan zal het verraad op de plek waar het begon definitief bezegeld zijn; dan zal de groep, die in trouw getracht heeft, den boel ginds in de kerk te zuiveren, definitief vervloekt zijn; dan zal de partij-van-links het roer steviger dan ooit in handen hebben; dan zal de Afgod blijven roepen: blijft in de kerk, die onder zijn handen smelt en verdwijnt als kerk, en dan staan WIJ samen voor de taak, elkaar eens rustig in de oogen te zien. Het geharrewar over schijnbewegingen moge dan een einde vinden; een desnoods eerlijke strijd over wat de moeite waard is moge dan beginnen in gemeenschappelijk worstelen voor de aanspraakplaats van de heiligheid, die tevens waarheid is; de kunststukjes der infiltratiepolitiek mogen dan ophouden ons voor den mal te houden met een maskerade, waarbij ook goedbedoelde broeders er in gevangen zijn, weshalve ze dan ook later zijn verlaten door hun medebidders. Dan zal de historie wel een beetje verder opgerukt zijn naar het einde. Het moge dan weer eens ernst worden, als de toberijtes om wat niets om 't lijf had voorbij zijn.

N a s c h r i f t. Dit stuk moest verleden week blijven liggen. Red.

Trouweloze verlaten van den dienst enz. enz.

In De Reformatie van 28 Mei schreef Prof. Deddens een artikel over trouweloze verlaten van den dienst, dat kort gezegd hierop neerkomt:

A. de bedoelde uitdrukking in art. 80 D.K.O. heeft alléén betrekking op Dienaren des Woords, dus niet op Ouderlingen en Dinkenen (bewijs: in den Latijnschen tekst staat: ministerium voor dienst, en dat duidt altijd den Dienst des Woords aan);

B. Wanneer Ouderlingen hun dienst trouweloos verlaten, is dit wel een ernstig feit, maar art. 80 D.K.O. (schorsing/afzetting) is dan niet van toepassing.

Deze constatering van Prof. Deddens lijkt mij niet zoo ongetwijfeld zeker (dat is de theoretische kant van het geval) en verder lijkt mij het daarin eventueel liggend advies niet ongevaarlijk voor de „praktijk”.

Enkele vragen dus.

1. Maakt de argumentatie-methode van Prof. Deddens van de K.O. niet te veel een Codex? En krijgt bovendien een latijnsche vertaling, die wel officieel, maar niet authentiek is (Rutgers: Acta enz., pg 347)

„Oetjeeten”

Het was hoogzomer.

Als een laaiend vuur had de zon dien dag boven de korenvelden gestaan, en gloeiend heet hing om een uur of vijf nog de ijle lucht boven de landen. Daar was het gerucht van den oogst. De maaimachines ratelden voort. De bindsters er achter aan. De schooven rijden zich aaneen. Voor dominee was er vandaag slechts een vluchtige groot. Uit de verte werd hier en daar een hand opgestoken. Als het te beroepen was een enkele opmerking: „'t geet er al ongeliek langs”. Waarmee men maar wilde zeggen, dat je in den zomer beter dominee dan boer kunt zijn. Wanneer ze in den midwinter 's morgens aan de pastorie kwamen en dominee op zijn studeerkamer stonden, was het zijn beurt: „'t geet er al ongeliek langs”.

Zwaar in het hout en koel lag de oude hofstee. In diepe rust. Zelfs de hofhond, die anders nog wel eens keffend uitschoot, gaf geen geluid en hief alleen maar even den kop, toen de bezoeker de klink van de bovendeur lichtte, de onderdeur openschreef en in de groote keuken trad. Daar zat ze bij de groote schouw: de oude grootmoeder, die reeds meer dan tachtig oogsten achter den rug had, en daarom nu rustte van het werk. Om haar heen een stuk of wat kinderen. Elk op een stoof. Toen grootmoeder na de begroeting beduidde, dat ze gaan mochten, stoven ze naar buiten en de oude zei: ik was juist aan het oetjeeten.

Dominee begreep er niets van.

Het wóórd kende hij wel. Het was in die streken het plat-duitsche woord voor „ausjäten”, voor wieden. Maar de zin van de mededeeling ontging hem. Hij vatte niet, wat er in een boerenkeuken te wieden viel.

Wetend, dat de oude vrouw — een ware moeder in Israël — nu niet bepaald last van seniele aftakeling had, keek hij haar vragend aan. En de uitlegging van het raadsel kwam: „wat er 's morgens in die kinder-tjes gezaaid wordt dat trek ik er 's middags weer uit. Het zaad deugt tegenwoordig niet in de school. Dat mag daar geen wortel schieten, dat moet je er voort weer uitrukken”.

Dominee dacht, dat hij het nu begreep.

Precies het omgekeerde uit de gelijkenis van den zaai, dacht hij. Daar kwam de Booze en rukte terstond het goede zaad, het Woord Gods, weg. Maar hier was een kind van God bezig geweest het onkruid, dat door een schoolmeester in de harten van die kinderen gezaaid was, uit te wieden.

Hij keek nog eens naar de drie verlaten stoven en vroeg — het was over de grenzen in Hitlerduitschland — of die meester dien kindertjes dan de ideeën van Alfred Rosenberg bijbracht? Ras, bloed en bodem? Maar toen bleek, dat dominee het tóch niet begrepen had.

De oude vrouw zei: dat óók! Maar dat is het ergste niet. Want dát begripen de onzen wel. Daarvan begripen ze, zoo klein als ze zijn, wel, dat het mis is. Over dat gedoe van dien Hitler wordt hier in huis genoeg gepraat. Maar de man vertelt op school ook nog bijbelsche geschiedenis. Dat is gevaarlijker. Want hij vertelt hun verkeerd van den Heere Jezus. Dat begripen ze niet. En daarom had ik ze hier bij me. Wat hij 's morgens verteld heeft, dat trek ik er weer uit. En dan vertel ik het hun over. Daarom zei ik, dat ik aan het oetjeeten was, toen dominee binnen kwam.

Het verhaal van dien dominee heeft me nooit meer losgelaten.

Een verkeerd vertellen van de bijbelsche geschiedenis op school gevaarlijker dan Rosenberg's Mythe van de twintigste eeuw.

Een verkeerde preek gevaarlijker dan de goddelooze ideeën van Jean Paul Sartre.

Valsehe profetie in de kerk erger dan de atheïstische ideeën van De Dageraad.

Ik heb een Amsterdamschen Dominee eens hooren zeggen, dat de Satan op het Rembrandtplein kwam als een engel des lichts.

Het is niet waar!

Dáár komt hij, zooals hij is.

Maar als een engel des lichts komt hij, zooals de oude Sikkil hem teekende: „Satan zegt: de wereld is van mij, ik heb haar en ik houd haar. Hij verkeert in de harten des menschen op zijn manier en dringt zich in..... in Israël. Dat zal waar wezen. In de Schriftgeleerden, de menschen, die de Schrift verklaarden. Hij is altijd vlak bij. Als we het Woord Gods willen leeren kennen, om ons te bedriegen in den tekst..... De Satan zegt: ik weet U van Jezus allerlei schoons te vertellen, en van de profetie: Ik kan U den Bijbel uitleggen. Daar staat geschreven.....”.

Zóó is de satan in kerken en scholen.

Zalig het huis, waar een oude grootmoeder de zalving van den Heilige heeft, de geesten beproeft en waar noodig verstand heeft van „Oetjeeten”.

D. E. C.

dan niet te veel gezag? Wij vonnissen toch niet in het latijn?

2. Veronderstelt Prof. Deddens niet te veel, dat de latijnsche vertalingen „letterlijke” zouden zijn? Ze zijn dat al. allerminst!

3. De lijst met openbare, grove zonden uit de D.K.O. is al in 1581 overgenomen uit de Wezelsche artikelen, waar ze inderdaad alléén betrekking hadden op Predikanten! Maar waarom werd nu deze „tafel” in haar geheel overgeplaatst naar de tucht-oefening op alle ambtsdragers? Zegt dit niets voor de consequenties?

4. Ook de terminologie in het latijn is heusch niet zoo „strak” en „bondig” als het zoo in Prof. Deddens' artikel wel lijkt. Reeds Wezel gebruikt, althans op één plaats (IV, 7), het woord ministerium voor den dienst van Ouderlingen. Zoo zou er meer te noemen zijn.

5. Moet geen rekening gehouden worden met het historisch perspectief? Reeds de Prov. Synode van Zeeland van 1591 (Reitsma en van Veen, V, 27) spreekt in art. 61 uitdrukkelijk er van dat op Ouderlingen dezelfde lijst van grove zonden van toepassing is als op Predikanten!

6. En zakelijk gesproken: Is er gansch geen samenhang tusschen het predikambt en het ouderling-schap? Ze zijn wel onderscheiden, maar toch zeker niet geheel te scheiden?

7. Tenslotte — niet de minst belangrijke vraag — boven dit artikelje zette ik: ENZ. ENZ. Dat was niet zonder groote oorzaak. Immers — is nu heusch niet art. 80 op Ouderlingen, die hun dienst trouwelooz verlaten, van kracht? Ook al zou Prof. Deddens, wat ministerium betreft gelijk hebben, e r v o l g t t o c h i n d e n l a t i j n s c h e n t e k s t o p p e r f i d i a s u i m i n i s t e r i i d e s e r t i o (trouweloze verlaten van den dienst) het niet minder ernstige woordje: p e r f i d i a, d.w.z. trouwbreuk, of in het oud-nederlandsch: meenedicheit (wat ook nog in de moderne uitgaven van de D.K.O. gehandhaafd wordt, maar dat ons vooral niet moet verleiden om alléén maar te denken aan valsche getuigenis voor den rechter). Nu, is dat geen „meenedicheit”, d.i. trouwbreuk voor God en Zijn heilige Gemeente, indien Ouderlingen (en Diakenen) zich zoo ver komen te misgaan in leer (over de kerkregering) en in leven (door hun post in feite in den steek te laten), dat door een plaatselijken kerkeraad trouweloze verlaten van den dienst resp. trouwbreuk van hun belofte (bij hun ambtsaanvaarding) moet worden geconstateerd?

Daarom acht ik het artikel van Prof. Deddens niet zonder groote bedenking juist v o o r d e p r a c t i j k.

LEPUSCULUS VALLENSIS.

Ik Ben blij, in de gelegenheid te zijn, nader op bovengenoemd onderwerp in te gaan, wat ik ook van plan was te doen afgezien van het hierboven geplaatste artikel van inzender, en ook gedaan zou hebben, had de tijd daartoe mij niet ten eenenmale ontbroken.

Gaarne had ik het door inzender gewraakte Reformatie-artikel opgevat gezien als een poging, de practijk te dienen. Vooral zóó, dat waar sprake zou zijn of komen van eventuele schorsing of afzetting van ouderlingen of diakenen, niet mede door anderen en daaronder ook door mijn stilzwijgen stappen zouden genomen worden, die wellicht later niet geheel verantwoord zouden blijken.

Waar liep het over? Over schorsing of afzetting van ouderlingen of diakenen wegens „trouweloze verlaten van den dienst”. Nu is er tusschen inzender en mij geen verschil over de vraag, of het feit dat ouderlingen of diakenen om een reden, die voor den Heere niet te rechtvaardigen is, zich aan hun dienst of dienstwerk onttrekken, niet als een ernstige zonde beschouwd en behandeld moet worden. Immers ik schreef dit reeds. Maar 't ging over den grond van schorsing en afzetting. Komt die er zoo nauw niet op aan, is die van minder betekenis? Wie de hand legt aan het recht des Heeren in Zijn kerk, en de sleutelen des hemelsrijks wil hanteeren, moet die niet met de uiterste bedachtzaamheid in de vreeze van 's Heeren Naam, en dus wetend, dat zijn doen volkomen verantwoord is, te werk gaan? Daartoe behoort ook, wat men misschien op 't eerste gezicht geneigd zou zijn, „formeel” te noemen. „De orde is perfect, men herkent daaraan de kerk” is een adagium, voorheen bij de fransche kerken steeds in gebruik. Ik meen, dat deze regel ten volle Schriftuurlijk is.

Dat heeft met juristerij niets te maken. Is het noodig, dat men bij gebreken noodzakelijkheid om een ambtsdrager te schorsen of af te zetten, een bepaling vermeldt, die als grove zonde in art. 80 K.O. uitdrukkelijk als zoodanig genoemd is? Welneen. De zonden, daar opgesomd, dienen alléén als exempel. Daarom luidt ook het slot van 't artikel: „kortom, al de zonden en grove felten, die den bedrijver voor de wereld cerloos maken, en in een ander gemeen lidmaat der kerk der afsnijding waardig zouden gekeurd worden”. Is men niet vast overtuigd, dat een bepaalde zonde in art. 80 met name genoemd wordt, waarom zich niet op Gods Woord beroepen? Maar wanneer men als grond vermeldt een der zonden, in art. 80 genoemd, dan moet de zaak ook kloppen. En dan moet het boven twijfel verheven zijn, dat de uitdrukking „trouweloze verlaten van den dienst” (ook) slaat op ouderlingen en diakenen. Als dat niet het geval blijkt, bezige men zoodanigen grond niet.

Bovendien, dat men met de uitdrukking in art. 80: „trouweloze verlaten zijns dienstes of indringing in eens anderen dienst” predikanten op 't oog had, blijkt uit de historie. Men leze in dit verband nog eens de artikelen 3, 7, 10 en 15 van onze kerkorde.

In den aanvangstijd der Reformatie was de predikantennoed zeer groot, niet alléén ten onzent, maar ook in andere landen. In 1561, naar ik meen, schrijft Calvijn aan Blaure (ik citeer uit 't geheugen, daar ik ter plaatse waar ik dit artikel schrijf geen enkel studieboek tot mijn beschikking heb) dat hij, om zijn landgenooten (n.l. de Franschen) ter wille te zijn, meermalen iemand had moeten zenden, dien hij zelf volstrekt niet geschikt achtte, wijl hij hem had moeten nemen „ex faece”, uit „het bezinksel”. En ongeveer ter zelfder tijd schrijft Calvijn aan Bullinger, dat hij zich al genoep had gezien, „het bezinksel” uit de handwerkers te nemen, voor zoover dat maar eenige kennis van de letteren en van de leer der godsvrucht had. — Maar de honger naar het Woord was zeer sterk, en gezien het feit, dat met de Reformatie „veel vermengd volk” was opgetrokken, was „het misbruik dat men van den dienst des Woords maakte, ergerlijk. Lulards en avonturiers, die op gemakkelijke wijze aan den kost wilden komen en wel ter tale waren, boden zich als predikant aan en werden niet zelden als zoodanig aanvaard, om dan na verloop van tijd, als ze meenden het elders beter te kunnen hebben, eenvoudig desertie te plegen. Het is de tijd van de beruchte „loopers”, die zich aan wettige roeping en wettig ontslag niet stoorden, en van de „ambulante levieten” zooals Voetius ze noemt, die van plaats tot

PSALM 5: 1—8

(Vertaling N. B. G.)

Neem toch mijn redenen ter oore
en let op mijn verzuchting, HEER.
Mijn God, die 'k als mijn Koning eer,
mijn hulpgeroep ga niet verloren
Wil, HEER, mij hooren.

Want, HEER, ik richt tot U mijn bede,
Des morgens hoort Gij reeds mijn klacht,
ik leg die voor U neer en wacht.
Wie leeft in ongerechtigheden
zult Gij verteren.

Want nooit behaagt U 't goddelooze,
geen dwaasheid, geen bedrog en bloed.
Gij, die de leugenaars verdoet,
bij U vertoeven nimmer bozen,
die 't onrecht kozen.

Dank zij uw goedertierenheden
buig ik mij naar Uw tempel neer,
in vreeze voor Uw Naam, o HEER,
en 't huis, waar Gij wordt aangebeden
zal 'k binnentreden.

A. v. B.

plaats trokken en tegen welke loopers en rondreizende priesters de kerkelijke vergaderingen en ten onzent, en in het buitenland, zulke scherpe maatregelen namen. Vaak drongen ze zich bij een of andere kerk in en verzamelden zich „een gehoor”. Emden 1571 bepaalt, dat ze het prediken moeten nalaten, op straffe van als scheurmakers gebrandmerkt te worden en dat wie hen volgen, dit dienen te laten; indien ze zulks weigeren, zullen ze met de kerkelijke tucht behandeld worden.

De acta der kerkelijke vergaderingen in de eerste decennien der Reformatie geven talrijke voorbeelden te zien van dergelijke „verlaten van den dienst of indringing in eens anderen dienst” door predikanten. Maar is dit nu ongeveer hetzelfde als wanneer een ouderling of diaken meent (terecht of ten onrechte) om des gewetens wil niet langer het ambt in een bepaalde gemeente te kunnen vervullen?

Gaarne nog één opmerking in dit verband. Inzender geeft weer als mijn meening, dat als ouderlingen hun dienst „trouweloos verlaten”, art. 80 niet van toepassing zou zijn. Het bewuste Reformatie-artikel heb ik niet bij me, en ik kan me dus niet vergewissen van wat ik letterlijk schreef; op inzenders gezag neem ik echter aan, zulk een indruk gewekt te hebben. Dat spijt me, en ik wil dien gewekten indruk hier gaarne wegnemen. Ik had voor oogen „trouweloze verlaten van den dienst” als grond voor schorsing en afzetting, en heb dan onwillekeurig „algemeen” gemaakt, wat als „bizonder” bedoeld was, het accent onjuist verleggende.

Voorts wane niemand, dat tusschen inzender en mij alléén sprake is van verschil van meening over de betekenis van een uitdrukking. Alsof hier gehouden werd een soort steekspel over een woord. De zaak ligt even anders. Gegeven dat, zooals inzender schrijft „Ouderlingen (en Diakenen) zich zoo ver komen te misgaan in leer (over de kerkregering) en in leven (door hun post in feite in den steek te laten), dat door een plaatselijken kerkeraad trouweloze verlaten van den dienst resp. trouwbreuk van hun belofte (bij

hun ambtsaanvaarding) moet worden geconstateerd” — dan komt de vraag op of bedoelde ambtsdragers nu ook op korten termijn moeten worden geschorst en eventueel afgezet. Zóó lag en ligt tusschen ons de eigenlijke kwestie.

Een dergelijke vraag zou ik zeker niet zonder meer bevestigend willen beantwoorden. Eer ik mij een oordeel vormde, zou ik b.v. willen weten, of er voldoende onderwijzing en vele vermaningen (óók oefening van kerkelijke tucht) zijn voorafgestaan; welke reden de kerkeraad had om zulke blijkbaar ongeschikte broeders niet van het ambt te ontheffen; of ook de kerkeraad zelf niet te kort geschoten is bij het voordragen en benoemen van zulke broeders, d.i. of gehandhaafd zijn de eischen, naar de Pastorale Brieven aan de ambtsdragers te stellen (ik denk hier ook aan 1 Tim. 3:10); verder zou ik rekening willen houden met de kerkelijke situatie en vragen, of het onverstand niet door schoonschijnende, maar door en door onjuiste en verwarring stichtende propaganda vanuit eigen kerkelijke geleerden vooridurend wordt gevoed, en of het aangaat, midden in een nog onbeslist strijd aanstonds naar de uiterste strafmidde-len te grijpen. Zelf zijn we, dunkt mij, te rauwelings en onbekookt (en bovendien nog geheel ten onrechte) met het wapen van de kerkelijke tucht mishandeld, om niet den grooten ernst van ambtelijke schorsing en afzetting meer dan ooit te beseffen. Zachte heelmeeesters? Maar 't gaat hier niet om een of andere wond, maar om het „to be or not to be” — het staan binnen of buiten het koninkrijk der hemelen. Zeer bang hen ik voor quietisme. De Schrift veroordeelt het scherp en heesht. Maar even bang voor een vóór-tijdig ingrijpen, het den Heere vooruitloopen. Hem „voor de voeten” te loopen. De Schrift verwerpt dit met niet minder ernst en kracht. En om niet óf naar den eenen, óf naar den anderen kant af te wijken hebben we, geloof ik, vóór alle dingen noodig het ootmoedig, vurig gebed om het licht en de leiding van den Heiligen Geest.

Zoo meen ik, wat de hoofdzakelijke kwestie betreft, vragen goeddeels beantwoord te hebben. 't Komt me echter niet billijk voor, ze verder te laten liggen; daarom bij elke vraag nog een kort antwoord.

1. a. Een codex zou ik juist krijgen, als ik op den klank af een of andere bepaling der K.O. als dwingend „wetsartikel” ten grondslag zou leggen aan de kerkelijke tucht-oefening. Zie voorts onder alinea 4.

b. Inderdaad, dat geldt voor 1581. En het schijnt ook te gelden voor Dordrecht 1619. Gelijk bekend, was op de gewone zittingen aldaar het latijn de voertaal. Na het vertrek der buitenlandse afgevaardigden echter werd hollandsch gesproken. Maar het merkwaardige is nu, dat de acta van deze „zittingen” in het latijn gesteld zijn, en naar de lezing in het latijn zijn aanvaard en vastgesteld. Dr H. H. Kuyper in zijn „Post-acta” wijst op het feit, dat de copieën van de gerevideerde K.O., die de afgevaardigden mee naar huis namen, zich nauwkeurig aansluiten bij den hollandschen tekst van de K.O., en dat dus de besluiten van deze „zittingen”, ook die over de K.O. in 't hollandsch authentiek zijn. Ik zal de mogelijkheid daarvan niet ontkennen, ook al blijven hier moeilijkheden. In elk geval, ook al verschilt de hollandsche tekst soms van den latijnschen, deze laatste is voor den zin van den hollandschen tekst steeds een belangrijke en niet te verwaarloozen commentaar gebleken.

c. Neen, we vonnissen niet in 't latijn. De Bremmer heeft in 't Geref. Kerkblad voor Overijsel en Gelderland deze gedachte nader uitgewerkt en gevraagd, of onze ouderlingen soms latijn moesten gaan leeren. Kom, kom, we moeten er nu geen grapje van maken. Natuurlijk krijgt men door een dergelijke opmerking aanstonds sommigen op zijn hand. Maar zulk een niet-ter-zake-doend artikel had ik van die zijde allerminst verwacht. Wat nu volgt ligt eenigszins anders. Ik weet het wel, maar ik zou het gezicht van De Bremmer wel eens willen zien als hij, aangesproken door een gemeentelid over een van de Staten-vertaling afwijkende tekstverklaring en zich verdedigend door de opmerking dat het Hebreewsch of Grieksch nu eenmaal geen andere verklaring toeliet, ten bescheid kreeg: dan moeten zeker alle leden der gemeente Hebreewsch of Grieksch gaan leeren. Inzender en De B. kunnen weten, dat bij de formulering van de artikelen der K.O. het latijn een niet onbelangrijke rol heeft gespeeld. Dat is nu eenmaal niet anders. Daarmee is dan ook rekening te houden. Wie het niet doet zal zich hier en daar den weg versperren, den zin der K.O. te verstaan. Bij mijn weten is er dan ook nooit aanmerking op gemaakt, om wanneer het ging over detail-kwesties, den latijnschen tekst te raadplegen. — Wil men een verbeterde, zich bij de taal en uitdrukkingswijze van onzen tijd aansluitende kerkorde? Ik ben er vóór. En hard óók. Maar men moet enkele dingen niet vergeten: primo, dat dit geen gemakkelijke taak zal blijken, maar een, die langdurige en grondige voorbereiding vereischt; secundo, dat de Geneefsche afgevaardigde Diodati ter Dordtsche Synode geen dwaasheid beging, toen hij opmerkte, dat een der vruchtbaarste methoden om een reformatie te doen mislukken was, alle dingen tegelijk aan de orde te stellen; tertio, dat ook bij een her-

ziening
gelost
zou uit
2. D
kunnen
tekst
anders
die the
ecclési
overge
geven.
sluiten
vers
hun d
gelezer
3. h
artikel
1581
ren",
Maar
van d
alle
zien.
4. N
(1568)
drecht
latijns
hij wa
hebben
werk
vijf sy
cium
m i n
„jacht
schree
dering
5. C
1581.
nog e
door e
't kerl
wijs ik
6. C
b.v. h
meer
verleed
En
allerhe
Maar
was:
ten B
o u d
achter
7. N
schil,
dienst
mogel
den d
alinea
gevoeg
nog d
men v
dat le
s e h
met h
De ge
woord
Kilia
zoo g
van h
ik me
woord
op die
rijk w
Kilia
als: q
dan h
facit
dat na
'k Ho
euvel d
kwestie
een the
van nie
Een
Enkel
A. Bos
(dat w
t e n s
schreves
acte van
de Oost
reeds m
geschied
haast z
verstaan
een hee
cratie,
kring d
groep".
Op d
digheids
z. Het
diens b.

constateerd" ambtsdragers len geschorst schen ons de

zonder meer ik mij een n, of er voln (óók oefegaan; welke ar ongeschik-ffen; of oot-ten is bij het eders, d.i. of istorale Brie-lenk hier ook zening willen rugen, of het naar door en propaganda urend worde en nog onbe-) strafmidde- te ruuwelings ten onrechte) mishandeld, fte schorsing Zachte heel- en of andere — het staan emelen. Zeer t veroordeelt oor een vóór- loopen. Hem verwerpt dit niet óf naar af te wijken ódijg het oot- e leiding van

t, de gestelde t Komt me laten liggen; twordd. en, als ik op der K.O. als g zou leggen voorts onder

en het schijnt elijk bekend, latijn de voer- the afgevaar- en. Maar het ze „nazittin- de lezing in l. Dr H. H. t feit, dat de de afgevaar- rwekurig ann- t de K.O., en gen", ook die k zijn. Ik zal n, ook al blij- k al verschild tijnschen, deze adschen tekst arioozen com-

ijn. De Brem- Overijsel en werkt en ge- stijn moesten er nu geen nen door een algen op zijn id artikel had Wat nu volgt , maar ik zou is willen zien telid over een ktverklaring g dat het He- n andere ver- dan moeten reeuwsch of s B. kunnen artikelen der rol heeft ge- . Daarmee is niet doet zal , den zin der dan ook nooit te ging over t raadple- bij de taal en uitende kerk- nar men moet dat dit geen en, die lang- licht; secundo, ati ter Dordt- en hij opmerk- om een refor- gingen tegelijk t bij een her-

ziening der K.O. niet alle moeilijkheden zouden opgelost en lang niet alle mogelijkheid van misverstand zou uitgesloten zijn.

2. Deze vraag had inzender dunkt me beter niet kunnen stellen. Inderdaad is doorgaans de hollandsche tekst oorspronkelijk; soms is het echter precies andersom. Zóó b.v. te Wezel, waar juist de „tafel" die thans in art. 80 voorkomt, uit de „Ordonnances ecclésiastiques" van Calvijn (niet onveranderd) is overgenomen en in de latijnsche taal werd weergegeven. Aan 't eind der vergadering werden de besluiten eerst geteekend door de leden, die latijn verstonden; daarna teekenden de anderen, nadat hun de vertaling van 't latijnsche origineel was voor-gelezen.

3. Inderdaad is de „tafel", die in de Wezelsche artikelen alleen betrekking had op predikanten, in 1581 verplaatst naar de „censure over kerkdiennaren", dat zijn predikanten, onderlingen en diakenen. Maar dat bewijst nog niet, dat alle onderdeelen van die tafel nu ook toepasselijk zouden zijn op alle ambtsdragers, gelijk dan ook de tekst doet zien.

4. Men zie niet voorbij, dat het latijn van Wezel (1568), Emden (1571), Middelburg (1581) en Dordrecht (1619) telkens van een andere hand is. De latinist van 1568 (men heeft vermoeden wie hij was, geen zekerheid) schijnt genoegzaam gehuld te hebben in variatie. Voor ons: dienst of dienstwerk gebruikt hij in kort bestek niet minder dan vijf synoniemen: munus, functio, officium, facultas, en dan ook nog eenmaal ministerium. Dat men bij een dergelijke „jacht" op synoniemen een enkele maal over de schreef gaat, kan dunkt me niet al te groote verwondering wekken.

5. Geschiedde reeds daadwerkelijk in 1581. Wat een nationale synode deed, wordt alleen nog eens constateerd herhaald door een provinciale synode; in de geschiedenis van 't kerkrecht een heel gewone figuur. Overigens verwijs ik naar 3.

6. O zeker. Ik meen zelfs, dat er alle reden is om b.v. het ambt van ouderling gewichtvoller en van meer beteekenis te achten, dan doorgaans in het verleden geschied is.

En ik geloof, dat alle zonde revolutie tegen de allerhoogste Majesteit, en dus in wezen gelijk is.

Maar daarover loopt het geschil niet. De vraag was: kan men een bepaling, voor predikanten bedoeld, in een geheel andere situatie voor ouderlingen en diakenen toepasselijk achten?

7. Niet over perfidia liep het meeningsverschil, maar over „trouweloze verlaten van den dienst". Niet ik ben met die laatste bepaling als mogelijke of niet-mogelijke schorsingsgrond voor den dag gekomen. En na hetgeen ik schreef sub alinea 8 meen ik, dat verdere discussie over dit punt gevoeglijk achterwege kan blijven. Slechts moge ik nog dit opmerken, dat nu toch de toevlucht genomen wordt tot den latijnschen tekst. En dat iemand, die zich alleen aan den hollandschen tekst wil houden, in 't onderhavige geval met het begrip „meineedigheid" niet klaar komt. De gebruikelijke beteekenis die we thans aan dit woord hechten verschilt niet van de verklaring die Kiliaan er van geeft in zijn Woordenboek, dat van zoo groote beteekenis gebleken is voor de kennis van het nederlandsch der 16e en 17e eeuw. Vergis ik me niet, dan verscheen de eerste druk van dit woordenboek in 1591, en nam het de woordenschat op die onze taal in den tijd van onze eerste synoden rijk was. Welnu, in een der latere drukken verklaart Kiliaan „meineedigheid" als periurium, en voorts als: qui aliter iurat quam sentit (wie anders zweert, dan hij (in zijn hart) gevoelt); qui sciens periurium facit (wie welbewust een valschen eed aflegt). Was dat nu evenzoo in het geval, door inzender gesteld?

Ik hoop niet dat men mij dit breedvoerig-antwoord euvel duidt. Het gold immers ook niet een splinterige kwestie of een zaak van ondergeschikt belang, maar een thema, voor de praktijk van ons kerkelijk leven van niet weinig gewicht. P. D.

Een „ironisch" verhaal

Enkele weken geleden schreef ik erover, dat ds B. A. Bos er den nadruk op lei, dat we over „Oosterbeek" (dat wij zagen, en zien, als een beweging, waar buitenstaanders de hand in hadden) hadden geschreven als over een aanval op de vrijmaking als acte van trouw, en dat we zulks deden reeds voordat de Oosterbeeksche publicaties (althans in conclusie-reeks nummer I, er zouden er ettelijke volgen.....) geschied waren. Ik merkte toen op, dat iedereen welhaast zien kon, waar dat op uittiep, en gaf voorts te verstaan, dat er al lang geleden over gedroomd was. Een heele gemeente terug te leiden naar de synodocratie. Terwijl een vooraanstaande figuur uit dien kring de gereformeerde kerk rekende tot de „Schilder-groep".

Op die zaak kwam eenige openbare reactie. Volledigheidshalve nemen we het heele stuk op, van a tot z. Het is onderteekend door ds B. A. Bos, staat in diens blad De Roeper, en luidt als volgt:

Ik ken iemand, die nimmer heeft opgehouden te doleren over de kerkelijke scheuring, die in 1944 en volgende jaren heeft plaats gevonden, en zowel vóór als na zijn vrijmaking geen poging heeft onbeproefd gelaten om de weg tot elkander weer te banen.

Na zijn vrijmaking hield hij de broeders, waarvan hij zich gescheiden zag, bestendig voor, dat de consensiebinding en het hiërarchisch optreden van die zijde het herstel der gemeenschap in de weg stond. Men wilde evenwel op zijn vertogen niet ingaan, en stelde de zaak steeds zo voor, dat hij en anderen waren weggelopen en een eigen zaakje hadden gesticht.

Zijn antisectarische geest werd daardoor ten zeerste gegriefd, en ruim een jaar geleden kwam hij op de gedachte om door een opzienbarende daad de leugen, waarmede men aan de andere zijde werd in slaap gestust, als zouden de vrijgemaakten scheurmakers en sectariërs zijn, te doorbreken.

Hij schreef in zijn kerkbode met deze uitgedrukte bedoeling een artikel, dat hierop neerkwam: Laten wij een aanbod tot hereniging doen, zonder enige eis te stellen, doch daarbij alleen ons oud-gereformeerde naamkaartje presenteren: wij weten ons gebonden aan Gods Woord en de Drie Formulieren van Enigheid alleen, en aan de Kerkenordening, zoals die laatstelijk gewijzigd is in Middelburg 1933. Dan moet men van de andere zijde uit de hoek komen. Als men ons accepteert, zoals wij ons aandienen, dan geeft men daarmee officieel de extra-binding en de nieuwe kerkrechtelijke beslissingen prijs. Als ze ons zo niet accepteren op ons oud-gereformeerde naamkaartje, dan blijkt zonnedaar, aan welke zijde het sectarisme zit.

Ironisch schreef hij verder over de berichtgeving, waartoe een dergelijke stunt aanleiding zou geven. Cople voor de bladen: De Schildergroep te X. keert terug. Vreemd is alleen, dat ze erbij zeggen, enkel-maar-Gereformeerd willen blijven.

Het stuk werd niet gepubliceerd. „Zwakke" broeders hadden de zaak niet door, en de schrijver kwam aan hen tegemoet. De ingewijden beloofden elkander verder over de zaak te zwijgen.

Maar de „zwakke broeders" zwegen niet. De schrijver kreeg al spoedig brieven uit den lande, met het verzoek mee te delen of het waar was, wat er beweerd

werd, dat hij aan zijn kerkeraad het officiële voorstel had gedaan om maar weer synodaal te worden. Natuurlijk antwoordde hij: dat is pure laster.

Na „Oosterbeek II" nam de fluijstercampagne groter omvang aan. De man had daaraan mede gedaan, en dat was erg. Maar er waren nog veel erger dingen gebeurd. Als men alles eens wist.....

Toen kwam het achtergehouden artikel in extenso op de proppen. Ziet u wel, hoe erg het met die man al van voorlang is?

Tenslotte ging De Reformatie meefluisteren. De hoofd-redacteur schreef in het nummer van 21 Mei aan mijn adres: „Durft U loochenen, dat reeds in 't voorjaar 1948 erover gedroomd werd, een heele gemeente „terug te leiden" naar de synodocratie? Wij weten altijd een beetje meer dan de peuselaars der menschen en toedieners van duitseche interpretaties in de krant wordt gezet. En kennen sommige wegen". En even later in een ander artikel: „Wij mogen niet gelooven, dat ds B. A. Bos zich zal laten aanleunen, wat toch wel eens uit Oosterbeeksche kringen gelanceerd is, dat de Gereformeerde Kerken van Nederland een „Schilder-groep" zijn; ik neem aan, dat hij zulk spreken verfoeit, ongeacht, wie er zich aan bezondigen zou".

Daarop zond mijn bovengenoemde kennis mij een briefje, waarin hij onder meer het volgende schreef: „Persoonlijk wil ik de laster verdragen.

Maar de Kerken die ik liefheb, worden door die insinuaties vergiftigd. Wil daarom mededelen:

1. dat ik er nimmer over gedroomd heb, mijn gemeente terug te leiden tot de synodocratie, en dat ik nooit een andere eenheid gezocht heb dan op zuiver gereformeerde grondslag zonder sectarische bindingen en hiërarchische dwangbuizen;

2. dat ik het spreken over een „Schilder-groep" verfoei, en anderen sprekend invoerend, juist getracht heb de leugen daarvan te doorbreken".

Nu weten de lezers al iets.

Omdat we het verhaal overigens niet juist achten, hopen we ook onzerzijds iets ervan te zeggen in een volgend nummer. K. S.

Eenige bijdragen tot opening der Schriften

POP. WETENSCH. SCHETSEN

Oordeel naar waarheid (III, Slot)

Met het voorafgaande zijn we al een belangrijk eind gevorderd in de richting van een zuivere verklaring van de verzen 14 en 15. Toch zijn nog enkele aanvullingen noodig.

Allereerst moeten we bijzondere aandacht schenken aan de woorden „dezen..... zijn zichzelf een wet". Wat bedoelt de apostel hiermee?

Volgens Greijdanus erkent hij aldus, dat ook de heidenen wel daden verrichten, die in overeenstemming zijn met de wet. Paulus zegt hier, dat ook de heidenen eenige kennis van Gods wet bezitten.

Van Leeuwen omschrijft de slotwoorden van vs 14 aldus: „Er is bij hen dan nog een norm en regel der gerechtigheid".

Maar eigenlijk staat wat men er op die manier van maakt toch niet in den tekst. Welke functie van de wet schuift Paulus n.l. in dit hoofdstuk naar voren? Wel: die van norm van beoordeling voor de rechtbank van God (Vgl. vs 12).

Als dus in vers 14 gezegd wordt, dat de heidenen zichzelf een wet zijn, dan beteekent dat dit: zij zelf vormen den maatstaf, waarnaar God hen oordeelt.

Alleen maar: men moet dat niet verkeerd verstaan, als zouden de heidenen menschen individueel naar zichzelf gemeten worden. Want dat zou zinloos zijn en de opheffing van het rechtsgeding beteekenen. Hier staat, dat een heidenvolk collectief in zichzelf een maatstaf van beoordeling vindt straks bij het gericht voor Gods troon.

Nietwaar? In het vorig artikel bleek, dat Paulus begon met den Jood uit te schakelen als aanklager van den heiden. De Sinaitische wet is niet de maatstaf, waarnaar de heiden straks gevonnist wordt. Niet de Jood oordeelt den heiden.

Maar dat is nog enkel negatief. Positief laat Paulus nu volgen: de heiden oordeelt den heiden. Dá is de zin van de woorden „de heidenen zijn zichzelf een wet": onder afwijzing van de inmenging der Joden poneert Paulus daarmee de „he-autonomie" der heidenen, d.w.z. hun „zelfgenoegzaamheid" bij eigen berechting.

Deze uitleg vindt zijn bevestiging in de woorden „onder elkander", die even later volgen. Wij moeten daarbij in 't tweede plaats nog stilstaan. Ze zijn n.l. voorzover we hebben nagegaan nog niet voldoende nauwkeurig uitgelegd.

Er is wel over gestreden of met „elkaar" personen zijn bedoeld, die die gedachten koesteren (ev. ook uitspreken), dan wel die gedachten zelf. De laatste mening is van Leeuwen toegedaan, terwijl Greijdanus zich op het eerstgenoemde standpunt plaatst. In het eerste geval is men van oordeel, dat de beteekenis der woorden deze is: er is bij de heidenen wederzijdsche beoordeling van elkanders handelingen (Gr.); in het tweede geval ziet men het zoo: „De overleggingen na de bedreven daad slingeren heen en weer, zijn van tegenstrijdigen aard, wanneer zij opkomen in het hart" (v. L.).

Maar hoe dan ook: steeds acht men hier gesproken van een wederzijdsche beschuldiging.

Anders uitgedrukt: men beschouwt „elkander" als het lijdend voorwerp van „beschuldigen" (resp. „verontschuldigen"). Maar ik geloof niet, dat Paulus zich, was dat zijn bedoeling geweest, zóó in het Grieksch had kunnen uitdrukken.¹⁾

Het voorzetsel dat de Stat. vert. met „onder" heeft weergegeven beteekent eigenlijk „tusschen". (In eerste instantie heeft het dus plaatselijken zin, in tweeder evenwel ook tijdelijken zin.) In niet-letterlijke beteekenis, zooals hier, komt het nog slechts éénmaal vaker voor in het N.T. en een vergelijking met deze plaats is van opmerkelijk groote waarde voor het verstaan van den eigenlijken zin hier.

In Matth. 18:15 lezen we: „Maar indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tusschen u en hem alleen.....". Daar wordt dus met het voorzetsel „tusschen" de kring aangeduid waarbinnen een kwestie wordt uitgesproken!

„Onder elkaar" beteekent dus zooveel als: „in eigen (besloten) kring" (precies als in het Nederlandsch!)

Nu krijgt in onzen tekst (Rom. 2:15) het „onder elkaar" een zwaar accent door zijn plaatsing vóór aan in den zin. Er wordt daarin nog eens de nadruk op gelegd: de heidenen maken het voor Gods rechterstoel onder elkaar wel uit; Joden worden tot de zitting niet toegelaten!

Er zijn nóg enkele argumenten aan te voeren voor de zienswijze die wij hierboven verdedigden. Het eerste heeft betrekking op de verbinding van de verzen 14, 15 met de omliggende, het tweede op den inhoud van 14, 15.

Men is het er wel over eens — Greijdanus en van Leeuwen inbegrepen — dat de lezing die onze Stat. vert. in den aanvang van vs 17 volgt, niet de juiste is. Het vers begint volgens andere handschriften niet met „zie", maar met „maar indien". Deze lezing is vrij zeker de oorspronkelijke. (De andere is gemakkelijker te verklaren; het maakt maar één letter verschil.) Nu voelt men wel, dat met „maar indien" een andere mogelijkheid wordt gesteld. Paulus werkt hier een tweede geval uit. Inderdaad had hij in vs 12 twee gevallen onderscheiden in het oordeel: 1e menschen zonder wet (heidene); 2e menschen onder de wet (Joden). Dat hij de tweede groep behandelt in vs 17 en vlgg., zal wel niemand betwisten. Maar waar blijft op Greijdanus' standpunt de uitwerking van het eerste geval? Bij hem hangt het „maar indien" in de lucht doordat hij vs 13-15 ertusschen uitgelicht heeft. Maar laten we die hun plaats behouden, dan is de zaak gezond. Immers: nu zien we met het „want wanneer (vs 14) de eerste mogelijkheid van vs 12 behandeld.

Eigenlijk raakt ook dit argument reeds den zakelijken inhoud van vs 14, 15. De formeele samenhang tusschen 12, 14, 17 laat geen andere opvatting toe, dan in 14, 15 gesproken te achten van het oor-

¹⁾ De apostel zou zich hier dan eigenlijk van vertaald Latijn hebben bediend, dunkt me. Maar dat zal wel niemand aannemen.